

IQTISODIYOT&TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

№12

ISSN: 2992-8982

<https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz/>

2025

IQTISODIYOT&TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:

Sharipov Kongirathbay Avezimbetovich

Elektron nashr. 2025-yil, dekabr.

Bosh muharrir o'rinbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:

Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Sharipov Kongirathbay Avezimbetovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Sayfullo Normatovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Siddiqova Sadoqat G'afforovna, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Maxmudov Nosir, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Samadov Asqarjon Nishonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Ikrom Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xajiyev Baxtiyor Dushaboyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Hakimov Nazar Hakimovich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Musayeva Shoirazimovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), professor
Ali Konak (Ali Ko'nak), iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor (Turkiya)
Cham Tat Huei, falsafa fanlari doktori (PhD), professor (Malayziya)
Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldixov o'g'li, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dots.
Utayev Uktam Choriyevich, O'z.Respub. Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari
Ochilov Farkhod, O'zbekiston Respublikasi Bosh prokuraturasi IJQKD boshlig'i
Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Axmedov Javohir Jamolovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), katta o'qituvchi
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), v.b. dots.
Djudi Smetana, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Krissi Lyuis, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Glazova Marina Viktorovna, Iqtisodiyot fanlari doktori (Moskva)
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Sevil Piriyeva Karaman, falsafa fanlari doktori (PhD) (Turkiya)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon o'g'li, TDIU ITI departamenti rahbari
Ochilov Bobur Baxtiyor o'g'li, TDIU katta o'qituvchisi
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent.
Abdukarimova Dinara Rustamxanovna, bank-moliya akademiyasi professori, DSc., professor.

IQTISODIYOT&TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Editorial board:

Salimov Okil Umrzokovich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Abdurakhmanov Kalandar Khodjayeich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Sharipov Kongirاتبay Avezimbetovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Rae Kwon Chung, South Korea, Honorary Professor at TSUE, Nobel Prize Laureate
Osman Mesten, Member of the Turkish Parliament, Head of the Turkey–Uzbekistan Friendship Society
Akhmedov Durbek Kudratillayeich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Sayfullo Normatovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Abdurakhmanova Gulnora Kalandarovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Kalonov Mukhiddin Bakhridinovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Siddikova Sadokat Gafforovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogical Sciences
Khudoykulov Sadirdin Karimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Makhmudov Nosir, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Samadov Askarjon Nishonovich, Candidate of Economic Sciences, Professor
Slizovskiy Dmitriy Yegorovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Ikrom Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Eshtayev Alisher Abduganiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khajiyev Bakhtiyor Dushaboyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khakimov Nazar Khakimovich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Musayeva Shoira Azimovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Professor
Ali Konak, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor (Turkey)
Cham Tat Huei, Doctor of Philosophy (PhD), Professor (Malaysia)
Foziljonov Ibrokhimjon Sotvoldikhoja ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Utayev Uktam Choriyevich, Deputy Head of Department, Prosecutor General's Office of Uzbekistan
Ochilov Farkhod, Head of DCEC, Prosecutor General's Office of Uzbekistan
Buzrukkhonov Sarvarkhon Munavvarkhonovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Akhmedov Javokhir Jamolovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences
Tokhirov Jaloliddin Ochil ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Technical Sciences, Senior Lecturer
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Acting Associate Professor
Judi Smetana, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Chrissy Lewis, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Glazova Marina Victorovna, Doctor of Sciences in Economics (Moscow)
Nosirova Nargiza Jamoliddin kizi, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Sevil Piriyeva Karaman, Doctor of Philosophy (PhD) (Turkey)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon ugli, Head of the Department of Scientific Research and Innovations, TSUE
Ochilov Bobur Bakhtiyor ugli, Senior lecturer at TSUI
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor.
Abdukarimova Dinara Rustamkhanovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Po'latov Baxtiyor Alimovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Aliyev Bekdavat Aliyevich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xalikov Suyun Ravshanovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Rustamov Ilhomiddin, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Kamilova Iroda Xusniddinovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
G'afurov Doniyor Orifovich, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Fayziyev Oybek Raximovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, katta o'qituvchi
Babayeva Zuhra Yuldashevna, mustaqil tadqiqotchi
Komilova Nilufar Karshiboyevna, geografiya fanlari doktori, professori
Umirzoqov Ja'sur Artiqboy o'g'li, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent
Zebo Kuldasheva, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent

Board of Experts:

Berkinov Bazarbay, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Pulatov Bakhtiyor Alimovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Aliyev Bekdavat Aliyevich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Xalikov Suyun Ravshanovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Rustamov Ilkhomiddin, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Khakimov Ziyodulla Akhmadovich, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Kamilova Iroda Xusniddinovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics
Gafurov Doniyor Orifovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogy
Fayziyev Oybek Rakhimovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Tukhtabayev Jamshid Sharafetdinovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Khamidova Faridakhon Abdulkarimovna, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Yakhshiboyeva Laylo Abdisattorovna, Senior Lecturer
Babayeva Zuhra Yuldashevna, Independent Researcher
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Doctor of Geographical Sciences, Professor
Umirzokov Jasur Artiqboy ugli, Doctor of Economic Sciences (DSc), Associate Professor
Zebo Kuldasheva, Doctor of Economic Sciences (DSc), Associate Professor

- 08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
- 08.00.02 Makroiqtisodiyot
- 08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
- 08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
- 08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
- 08.00.06 Ekonometrika va statistika
- 08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
- 08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
- 08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
- 08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
- 08.00.11 Marketing
- 08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
- 08.00.13 Menejment
- 08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
- 08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
- 08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
- 08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

Jurnalning ilmiyligi:

“Yashil” iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali

O'zbekiston Respublikasi
Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar
vazirligi huzuridagi Oliy
attestatsiya komissiyasi
rayosatining
2023-yil 1-apreldagi
336/3-sonli qarori bilan
ro'yxatdan o'tkazilgan.

MUNDARIJA

RAQAMLI TRANSFORMATSIYA DAVRIDA TIJORAT BANKLARI LIKVIDLILIK XAVFINI BOSHQARISHI.....	44
Baxromov Nodirjon Muxammadamin o'g'li	
TURIZM XIZMATLAR BOZORI ISTE'MOLCHILARINI SEGMENTLASH USULI ASOSIDA DIVERSIFIKATSIYA KONSEPSIYASINI ISHLAB CHIQISH.....	48
Maxmudova Aziza Pirmamatovna	
"INNOVATSION AGROTEKNOLOGIYALAR VA "YASHIL IQTISODIYOT" TAMOIYILLARI ASOSIDA G'ALLA YETISHTIRISH BARQARORLIGINI BAHOLASH.....	53
Turayeva Gulizahro	
АНАЛИЗ ЦЕНОБРАЗОВАНИЯ НА ЗЕРНОВЫЕ ПРОДУКТЫ ПО ДАННЫМ МАРКЕТИНГОВЫМ ИСЛЕДОВАНИЯМ (НА ПРИМЕРЕ НАМАНГАНСКОЙ ОБЛАСТИ).....	57
Баҳриддинов Жаҳонгирбек Равшанжон ўғли	
KICHIK BIZNES RIVOJINI TA'MINLASHDA BOZOR INFRATUZILMALARINING AHAMIYATI.....	62
G'aniyev Botir Baxtiyorovich, Zakirova Gulnora Mirzaliyevna	
KICHIK SANOAT ZONALARI FAOLIYATINI SAMARALI BOSHQARISH METODOLOGIYASI VA YO'LLARI.....	67
Shodmonqulov Kamoliddin Murodillaevich	
INNOVASION FAOLIYAT XARAJATLARINING BUXGALTERIYA HISOBI VA AUDITINI TAKOMILLASHTIRISH.....	73
Mustafoev Akbar Mustafo o'g'li	
MAHSULOT DIVERSIFIKATSIYASI VA LOGISTIKA XIZMATLARINI RIVOJLANTIRISH ASOSIDA EKSPORT POTENSIALINI OSHIRISH YO'LLARI.....	78
Maxkamov Ibrayim, Jo'raboyeva Shohida Kamoliddin qizi	
REKLAMA SAMARADORLIGINI OSHIRISHDA RAQAMLI MARKETING STRATEGIYALARI ROLI.....	83
Abduxalilova Laylo To'xtasinovna, Raxmonqulova Shahrizoda	
SIRKULAR IQTISODIYOTDA YOPIQ SIKL NAZARIYASINING ROLI.....	87
Sodikov Zokir Rustamovich	
YASHIL TEKNOLOGIYALARNI JORIY ETISHDA MOLIYAVIY RAG'BATLAR VA ULARNING NATIJALARI.....	92
Axmadjonova Gulmira Xabibulla qizi	
MAMLAKAT IQTISODIYOTI RIVOJLANISHIDA KICHIK BIZNES VA XUSUSIY TADBIRKORLIKNING ROLI.....	97
G'aniyev Baydulla Toshmurodovich	
АНАЛИЗ ПОДХОДОВ ЦЕНТРАЛЬНЫХ БАНКОВ К РЕГУЛИРОВАНИЮ ИННОВАЦИОННЫХ БАНКОВСКИХ ПРОДУКТОВ: СРАВНЕНИЕ УЗБЕКИСТАНА И МЕЖДУНАРОДНОЙ ПРАКТИКИ.....	101
Даулетиярова Шахло	
СОВРЕМЕННОЕ СОСТОЯНИЕ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ РЫНКА ЦЕННЫХ БУМАГ УЗБЕКИСТАНА.....	109
Кадилова Хадича Тураевна	
XORIY MAMLAKATLARINING IQTISODIYOTNI UGLERODSIZLASHTIRISH STRATEGIYALARI: O'ZBEKISTON UCHUN TAKLIFLAR.....	115
D.X. Pulatov, F.E.Shamsiyev	
O'ZBEKISTONDA ISLOM MOLIYASI: MUAMMOLAR VA RIVOJLANISH ISTIQBOLLARI.....	125
Sattorov Ixtiyor Ochilovich, Karimov Shohruh Yo'ldoshali o'g'li	
HISOB SIYOSATI TARKIBIY TUZILISHI MASALALARI.....	133
Botirova Raximaxon Abdujabbarovna	
QURILISHDA KICHIK BIZNES VA XUSUSIY TADBIRKORLIKNING MOLIYAVIY TAHLILI.....	136
Musayeva Shoirazimovna	

KICHIK SANOAT ZONALARINI RIVOJLANTIRISH ORQALI AHOLI TURMUSH FAROVONLIGINI OSHIRISH.....	144
Axmedov Oybek Turgunpulatovich	
O'ZBEKISTON SUG'URTA BOZORI PORTFELI TAHLILI.....	149
Madraximov Ilxom Kamilovich	
FOYDA SOLIG'INING O'ZIGA XOS MUAMMOLI JIHATLARI.....	154
Zaripov Xusan Baxodirovich	
AGRAR SEKTORNI INNOVATSION MODERNIZATSIYA QILISHDA INVESTITSIYA OQIMLARINI BOSHQARISH MODELLARINI TAKOMILLASHTIRISH.....	159
Xamrayev Quvvat Iskandarovich	
OLIY TA'LIM XIZMATLARI BOZORIDA MARKETING TADQIQODLARINI TAKOMILLASHTIRISH.....	163
Jalilov Jamshid G'anijonovich, Safarov Zavqiddin Zokir o'g'li	
MINTAQA SANOAT TARMOG'I RIVOJLANISHINING IQTISODIY-STATISTIK TAHLILI.....	168
Xayitboev Abror Quvondiqovich	
РОЛЬ СМЕШАННОГО ФИНАНСИРОВАНИЯ (BLENDED FINANCE) В ПОВЫШЕНИИ ИНВЕСТИЦИОННОЙ ПРИВЛЕКАТЕЛЬНОСТИ КОММУНАЛЬНЫХ УСЛУГ: УРОКИ РАЗВИВАЮЩИХСЯ СТРАН.....	174
Гулмаматова Дурдона Шерали кизи	
KORXONALARDA STRATEGIK BOSHQARUV.....	180
Musayeva Dilnoza Dilshatovna	
BANK TIZIMIDA MARKETING AHAMIYATI VA BANK MARKETINGI.....	184
Usubjonov Zaxriddin Vasliddin o'g'li	
RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA TIJORAT BANKLARI TOMONIDAN XORJIY KREDIT MABLAG'LARINI JALB KILISH HUQUQIY JIHATLARI.....	189
Qulliyev Anvar Zayniddinovich	
TIJORAT BANKLARINI TRANSFORMATSIYALASH SHAROITIDA CHAKANA XIZMATLARINI RIVOJLANTIRISH YO'LLARI.....	194
Alimov Umid O'ktambayevich	
MAHSULOTLARNING RAQAMLI PASPORTI TIZIMINI JORIY ETISH OMILLARI VA TO'SIQLARI.....	200
Avloqulova Sadoqat Sobirjon qizi	
KORXONALARDA FOYDA VA ZARARLARNI TAHLIL QILISHDA INNOVATSION METODLAR AHAMIYATI.....	207
Ernazarov Ortiq Eshnazarovich, Farog'at Xo'jabekova	
ВЛИЯНИЕ ИСКУССТВЕННОГО ИНТЕЛЛЕКТА НА ЭКОНОМИЧЕСКОЕ БЛАГОСОСТОЯНИЕ, А ТАКЖЕ НОВЫЕ МЕХАНИЗМЫ ПОВЫШЕНИЯ ДОХОДОВ НАСЕЛЕНИЯ.....	212
Останов Эгамберди	
RAQAMLI TRANSFORMATSIYA VA INNOVASION TEXNOLOGIYALARNI INTEGRATSIYALASH: MOHIYATI VA RIVOJLANISH IMKONIYATLARI.....	218
Xakimova Xulkar Xamidovna	
QORAQALPOG'ISTON VA XORAZM OZIQ-OVQAT SANOATINING IQTISODIY-STATISTIK TAHLILI HAMDA UNI YANADA RIVOJLANTIRISH YO'LLARI.....	224
Tleuov Niyetulla Raxmanovich	
OILAVIY KORXONALARNING IQTISODIY TIZIMDAGI O'RNI.....	230
Shadiyeva Gulnora Mardiyevna, Rustamova Zarina Rustamovna	
SUN'IY INTELLEKT ASOSIDA O'ZBEKISTON OLIY TA'LIM MUASSASALARIDA MARKETING FAOLIYATINI MODELLASHTIRISH VA BOSHQARISH MEXANIZMLARI.....	234
Sadikov Shoxrux Shuxratovich	
XIZMAT KO'RSATISH SOHASI KORXONALARINING RAQOBATBARDOSHLIKNI OSHIRISHDA RAQAMLI XIZMATLARNING AHAMIYATI.....	238
Asenbaeva Aydaygul Edenbaevna	
BARQARORLIK VA YASHIL MENEJMENT: ILMIY-NAZARIY YONDASHUVLAR VA AMALIY AHAMIYATI.....	242
Djalilova Dilbar Abdikarim qizi	

HUDUDLARNING IQTISODIY SALOHİYATINI INNAVATSION-INVESTITSION BOSHQARISH STRATEGIYASI VA MEXANIZMI (XORAZM VILOYATI MISOLIDA)	247
Maqsudova Malohatxon Maqsudovna, Yaxshimuratov Maqsadbek Narimon o'g'li	
O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI DAVLAT BUDJETINI 2026-YILGI SOLIQ SIYOSATINING TAHLILI VA XALQARO SOLISHTIRMA YONDASHUVI	251
Abdullayev Zafarbek Safibullayevich	
O'ZBEKISTON MINTAQALARIDA AYOLLAR TADBIRKORLIGINI RIVOJLANTIRISH OMILLARI	256
Mamataliyeva Dilnoza Raxmonovna	
TRANSFORMATSIYALASHUV SHAROITIDA INVESTITSİYALAR SHAKLLANISHI VA ULARNI SAMARALI BOSHQARISH YO'NALISHLARI	259
To'rayev Jasurali To'rayevich	
O'ZBEKISTONDA SAVDO TASHKILOTLARINING FAOLIYATI VA RIVOJLANISH HOLATI	264
B. Sulaymonov	
NAMANGAN VILOYATIDA "YASHIL IQTISODIYOT" MODELIGA O'TISH JARAYONIDA KICHIK BIZNES SUBYEKTLARINING IQTISODIY FAOLLIGI	270
Xonto'rayev Obbosxon Kamolxon o'g'li	
O'ZBEKISTONDA "YASHIL" IQTISODIYOTNI RIVOJLANTIRISHNING USTUVOR YO'NALISHLARI	274
Xoshimov Pazliddin Zuxurovich	
KICHIK BIZNES ORQALI ISH O'RINLARINI YARATISH STRATEGIYALARI: NAMANGAN VILOYATI MISOLIDA	278
Ergasheva Nigora Abdigapparovna	
MAMLAKATIMIZDA QO'SHILGAN QIYMAT SOLIG'INING IJTIMOIIY-IQTISODIY AHAMIYATI	283
Quryozov Sardorbek Sharifboevich	
РАЗРАБОТКА И ПРИОРИТИЗАЦИЯ КЛЮЧЕВЫХ ИНДИКАТОРОВ ЭФФЕКТИВНОСТИ ДЛЯ ОБЩЕНАЦИОНАЛЬНОЙ ПАНЕЛИ МОНИТОРИНГА ДЕЯТЕЛЬНОСТИ БОЛЬНИЦ: ЭКСПЕРТНАЯ ОЦЕНКА СО СТОРОНЫ РУКОВОДИТЕЛЕЙ МЕДУЧРЕЖДЕНИЙ	290
Шухратов Мамуржон Шухрат угли	
MAHALLIY DAVLAT HOKIMIYAT ORGANLARINI RAQAMLI TEXNOLOGIYALAR ASOSIDA BOSHQARISHGA TA'SIR ETUVCHI OMILLAR	297
Nurmurodov Zafarjon Nurmurod o'g'li	
BANK TIZIMINING BARQAROR MOLIVAVIY RIVOJLANISHINI TA'MINLASH VOSITALARI	303
Sadikov Iskandar Gayratovich	
ЗЕЛЕНОЕ ФИНАНСИРОВАНИЕ В ЗЕЛЕННОЙ ЭКОНОМИКЕ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА	308
Халиков С. Х.	
HUDUDIY IQTISODIY RIVOJLANISHDA KICHIK BIZNESNI ROLI VA SAMARADORLIGINI OSHIRISH CHORALARI	313
Ergashev Jamshid Jamoliddinovich	
ИСТОРИЧЕСКИЙ ПРОЦЕСС СТАНОВЛЕНИЯ ФАРМАЦЕВТИЧЕСКОЙ ПРОМЫШЛЕННОСТИ	317
Мажидова Фарангиз Фуркатзода	
O'ZBEKISTON RESPUBLIKASIDAGI TADBIRKORLIK SUBYEKTLARIDA ISHLAB CHIQRISH SAMARADORLIGINI OSHIRISH	321
Isakov Oybek Jamoliddinovich	
NORASMIY KOOPERATSIYA MUNOSABATLARINING FERMER XO'JALIKLARI YETISHTIRGAN MAHSULOT MIQDORIGA TA'SIRINI BAHOLASH	325
Ismoilov Azamat	
O'ZBEKISTON TIJORAT BANKLARIDA FOIZ RISKINI BOSHQARISH AMALIYOTI	332
Seitnazarov Daniyar Baxadirovich	
RAQAMLI TEXNOLOGIYALAR ASOSIDA SUT VA SUT MAHSULOTLARINI QAYTA ISHLOVCHI KORXONALAR FAOLIYATINI TAKOMILLASHTIRISH	341
Normuradov Nurbek Sunatilloevich	
"AYOL RAHBARLAR: RAHBARLIK SALOHİYATI VA ISH JOYIDA TENGLIK" FRANSIYA DAVLATI TAJRIBASI ASOSIDA	346
Abduraxmonova Feruzabonu	

QISHLOQ XO'JALIGIDAGI KLASSTERLARNING MOLIYAVIY BARQARORLIGINI EKONOMETRIK MODELLASHTIRISH.....	352
Dildora Yuldasheva	
TIJORAT BANKLARINING DEPOZIT BAZASINING YETARLILIGINI TA'MINLASH YO'LLARI	359
I.J. Isakov	
OLIY TA'LIM SIFATINI OSHIRISH VA IQTISODIY DIAGNOSTIKA O'TKAZISHNING XORIJ TAJRIBASI	363
Xo'jaxonov Ma'rufxon Xamidxonovich, Axmedov Oybek Turg'unpulatovich	
INKLYUZIV TA'LIMNI MOLIYAVIY QO'LLAB-QUVVATLASHDAGI MUAMMOLAR VA ULARNI YECHISH YO'LLARI.....	369
Egamberdiyeva Dilorom Botir qizi, Pulatova Moxira Baxtiyorovna	
"KREATIV IQTISODIYOT" HAMDA "TURIZM" TUSHUNCHALARINING ILMIY-NAZARIY ASOSLARI	374
Abdurasulov Shovqiddin Erkin o'g'li	
THE STRATEGIC ROLE OF THE INDUSTRIAL SECTOR IN THE NATIONAL ECONOMY AND DEVELOPMENT FACTORS.....	380
Rakhimov Bakhromjon Ibroximovich	
INVESTITSIYALARNI MOLIYALASHTIRISH METODOLOGIYASINI TAKOMILLASHTIRISHNING ASOSIY YO'NALISHLARI.....	386
Ismailov Dilshod Anvarjonovich	
GLOBAL INCOME INEQUALITY IN 2024: CAUSES, PATTERNS, AND CONSEQUENCES.....	393
Ilxomjonov Jaxongir Alisher o'g'li	
ТОРГОВЫЕ ОТНОШЕНИЯ В СВОБОДНО ЭКОНОМИЧЕСКИХ ЗОНАХ: ПРОБЛЕМЫ И РЕШЕНИЯ	401
Шарифходжаев Шавкат Окилович, Ачилова Ширин Шавкат кизи	
O'ZBEKISTON KON-METALLURGIYA SANOATI: RIVOJLANISH TENDENSIYALARI VA HOZIRGI HOLATI	407
Ergashov Botirjon Ergashovich	
PENSIYA JAMG'ARMASIDA DAVLAT BUDJETI TRANSFERTLARI ULUSHI HAMDA UNING XORIJ TAJRIBASI	415
Sherjonov Doniyor Saparbayevich	
O'ZBEKISTON SANOAT KORXONALARINI QIMMATLI QOG'OZLAR BOZORIDAN FOYDALANIB MOLIYALASHTIRISHNING HOZIRGI HOLATI VA MUAMMOLARI.....	419
Igitov Jurabek Kuzibekovich	
QO'SHILGAN QIYMAT SOLIG'I BO'YICHA FIRIBGARLIKLAR: MEXANIZMLARI, SABABLARI VA ULARNI OLDINI OLIISH YO'LLARI.....	425
Eshkarayev Bobir Chariyevich	
TOG' VA TOG'OLDI HUDUDLARIDA QISHLOQ XO'JALIGINI DIVERSIFIKATSIYA QILISHNING USTUVOR YO'NALISHLARI VA IQTISODIY SAMARADORLIGI.....	431
Abdulxayeva Gulshan Maxmudovna	
TURIZM SOHASINING IJTIMOIIY-IQTISODIY MEXANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISH YO'LLARI (SAMARQAND VILOYATI MISOLIDA).....	435
Xalimov Shaxboz Xalimovich	
SANOATDA IQTISODIY MOLIYAVIY HISSOBOTLAR XALQARO STANDARTLARINI RAQOBATBARDOSH KORPORATIV STRATEGIYALARNI SHAKLLANTIRISHDA QO'LLASH.....	442
Turaboev Ibroxim Ismoil o'g'li	
ФОНДИРОВАНИЕ И СТРАХОВАНИЕ В СИСТЕМЕ УПРАВЛЕНИЯ ФИНАНСОВЫМИ РИСКАМИ АПК: СОВРЕМЕННЫЕ ПОДХОДЫ И МЕЖДУНАРОДНЫЙ ОПЫТ	447
Дурманов Акмал Шаймарданович	
PAHTA-TO'QIMACHILIK KLASSTERLARI RIVOJLANISHINING STATISTIK KO'RSATKICHLARI TAHLILI	456
Atajanova Guli Maxsudbekovna	
JAHON MOLIYAVIY BOZORLARI BARQARORLIGIGA GLOBAL IQTISODIY INQIROZLAR VA GEOSIYOSIY OMILLARNING TA'SIRI HAMDA ULARNI BOSHQARISH STRATEGIYALARI	462
Abdurazakova Nargiza Rixsibayevna	

QISHLOQ XO'JALIGIDA RESURLARDAN SAMARALI FOYDALANISH VA OZIQ-OVQAT MAHSULOTLARINI ISHLAB CHIQRISHDA BOSHQARUV QARORLARINING IQTISODIY TAHLILI.....	467
Mamadiyarov Dilshad Uralovich	
PAXTA TOZALASH KORXONALARINING TARKIBIY BO'LINMALARIDA MOLIVAVIY BOSHQARUV TIZIMINI TAKOMILLASHTIRISH YO'LLARI.....	474
Murodov Orif Jumayevich, G'ulomov Xaydarbek Ilyos o'g'li	
BARQAROR KELAJAK SARI: MAMLAKATDA EKOLOGIK XAVFSIZLIKNI MUSTAHKAMLASH	482
Abdullaev Shavkatjon Maxmudillaevich	
ZAMONAVIY IQTISODIY SHAROITLARDI KORXONALARNING MOLIVAVIY BARQARORLIGINI TA'MINLASH	487
Abdulakimova Moxina Farxod qizi	
UMUMIY OVQATLANISH SHAHOBCHALARINING FAOLIYATI SAMARADORLIGINI TAHLIL QILISH.....	493
Amiriddinova Muslima Zayniddin qizi	
XIZMAT KO'RSATISH SOHASIDA MIJOZLAR EHTIYOJINI O'RGANISH VA XIZMAT SIFATINI OSHIRISHNING INNOVATSION YONDASHUHLARI	498
Babayeva Lola Ibragimovna	
MINTAQADA TARIXIY VA MADANIY TURIZMNI RIVOJLANTIRISH IMKONIYATLARINI KENGAYTIRISHDA DAVLAT HAMDA XUSUSIY SHERIKCHILIK TIZIMIDAN FOYDALANISH	504
Xusanov Chari Kadirovich	
PROSPECTS FOR IMPROVING INFRASTRUCTURE FOR SMALL BUSINESS AND ENTREPRENEURSHIP IN THE REPUBLIC OF UZBEKISTAN.....	509
Botirova Xulkar Olimjonovna	
THE IMPACT OF AGRICULTURAL CLUSTERS ON FOOD SECURITY AND MACROECONOMIC STABILITY	514
Sherkulov Shohruh Erkin ugli	
OZIQ-OVQAT XAVFSIZLIGINI TA'MINLASHDA ISSIQXONA IQTISODIYOTINI O'RNI VA NAZARIY-METODOLOGIK ASOSLAR	520
Otavullaev Sukhrob Sa'dullo o'g'li	
IJTIMOY AHAMIYATI YUQORI LOYIHALARNI DAVLAT-XUSUSIY SHERIKLIGI ASOSIDA BOSHQARISHNI TAKOMILLASHTIRISH	524
Taspanova Ayzada Kenjebayevna	
KICHIK BIZNES SUBYEKTLARIDA RAQOBAT STRATEGIYALARINI TAKOMILLASHTIRISH	529
Sharopova Nafosat Radjabovna, Jamolova Aziza	
TIKUV-TRIKOTAJ KORXONALARIDA ISTE'MOLCHILARNING XULQ-ATVORINI O'RGANISHNI TAKOMILLASHTIRISH.....	537
Sultonova Zulxumor, Bobojonov Baxrombek Ro'zimovich	
INTERNATIONAL TRADE BETWEEN INTEGRATION AND ISOLATION: INNOVATION AND UNCERTAINTY IN A FRAGMENTING GLOBAL ECONOMY.....	542
Zakhidov Azizbek Rustamovich	
QORAQALPOG'ISTON RESPUBLIKASI QO'NG'IROT TUMANIDA SIGIRLAR BOSH SONINING PROGNOZ KO'RSATKICHLARI	548
Sabit Gabbarov	
TO'QIMACHILIK MAHSULOTLARI EKSPORTINI OSHIRISHDA YASHIL MARKETING STRATEGIYALARIDAN FOYDALANISH	552
Ergashxodjayeva Shaxnoza Djasurovna, Xo'janova Husnora	
O'ZBEKISTONDA IQTISODIY O'SISH SIFAT OMILLARINING TA'SIRINI BAHOLASH METODOLOGIYASINI TAKOMILLASHTIRISH.....	558
Bustonov Mansurjon Mardonakulovich	
ОБЩАЯ КОНЦЕПЦИЯ СТАБИЛЬНОСТИ ФОРМИРОВАНИЯ ФИНАНСОВЫХ РЕСУРСОВ.....	567
Зайналов Джахонгир Расулович	
ОСОБЕННОСТИ РАЗВИТИЯ РЫНКОВ КАПИТАЛОВ	571
Хотамкулова Мадина Санжар кизи, Зайналов Джахонгир Расулович	

IPOTEKA KREDITI MEKANIZMLARINI RIVOJLANTIRISH BO'YICHA AMALIY ISHLAR TAHLILI	576
A'zamxo'jayeva Nihola Sulaymon qizi	
KORXONALARDA YASHIL MARKETING STRATEGIYALARIDAN FOYDALANISHNING XORIJ TAJRIBASI	581
Abdurashidova Nigora Alisherovna, Abduqodirova Donoxon	
KICHIK BIZNES SUBYEKTLARIDA ISHLAB CHIQRISH SALOHİYATINI OSHIRISH OMILLARI VA MEZONLARI	588
Jumanov Ruslanbek Bobojanovich	
O'ZBEKISTONIDA MEHNAT BOZORINING TARKIBIY TRANSFORMATSIYASI VA UNING IQTISODIY O'SISHGA TA'SIRI	592
Rasulev Alisher Fayziyevich, Qodirov Asliddinxo'ja Mahammadjon o'g'li	
STUDY OF THE ECONOMIC EFFICIENCY OF GREEN BONDS, ECOLOGICAL LOANS, AND GREEN INVESTMENT FUNDS, AS WELL AS THEIR IMPORTANCE IN THE FINANCIAL SYSTEM.....	595
Avazov Azizbek Ashurali o'g'li	
KICHIK BIZNES VA TADBIRKORLIK TERMINOLOGIYASINING ILMIY-TAHLILII TALQINI.....	603
Aripov Oybek Abdullayevich	
O'ZBEKISTONDA MEHNAT BOZORINING TARKIBIY TRANSFORMATSIYASI VA UNING IQTISODIY O'SISHGA TA'SIRI.....	608
Rasulev Alisher Fayziyevich, Qodirov Asliddinxo'ja Mahammadjon o'g'li	
FERMER XO'JALIKLARIDA INVESTITSION JARAYONLARNI TASHKIL ETISH VA OPTIMALLASHTIRISH.....	611
Kdirbaev Amir Marat uli	
ITALIYA VA YAPONIYADA DAVLAT QARZINING UZOQ MUDDATLI BARQARORLIGI: FISKAL QOIDALAR VA QARZ BOSHQARUVI STRATEGIYALARINING QIYOSIY TAHLILI.....	614
Abdurahimov Abror Zafarovich, L.M. Tashpulatova	
ИСКУССТВЕННЫЙ ИНТЕЛЛЕКТ В ВЫСШЕМ ОБРАЗОВАНИИ: ВОЗМОЖНОСТИ ПЕРСОНАЛИЗАЦИИ, ВЫЗОВЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ	621
Камалова Малика Низамовна, Очилов Акрам Одилович	
O'ZBEKISTONDA YASHIRIN IQTISODIYOTNING ISHSIZLIK DARAJASIGA TA'SIRINI IFODALOVCHI ASOSIY OMILLAR	626
Raxmonov Bekzod Sharibjon o'g'li	
GLOBAL XAVFLARNING KESKINLASHUVI SHAROITIDA QAYTA SUG'URTANI RIVOJLANTIRISH ISTIQBOLLARI.....	631
Norov Zarif Shamsiddinovich	
INNOVATSION SUG'URTA XIZMATLARINI JORIY ETISH ORQALI IXTIYORIY SUG'URTA XIZMATLARINI TAKOMILLASHTIRISH.....	638
Xayitov Nodirjon Uzokovich	
ANALYSIS OF INNOVATION ACTIVITIES	646
Alieva Elnara Ametovna	
VOSITACHILIK XIZMATLARINI KO'RSATUVCHI SUBYEKTLAR AUDITI SIFAT NAZORATI.....	652
O.Q. Qo'shmatov	
AUDITORLIK XULOSASINI SHAKLLANTIRISHDA MATEMATIK MODELLARDAN FOYDALANISH MASALALARI	657
I.Qo'ziyev, F.Ochilov	
MAJBURIYATLAR HISOBINING NAZARIY ASOSLARI.....	664
Ochilov Farxodjon Shavkatjon o'g'li	
ВОПРОСЫ РЕОРГАНИЗАЦИИ БУХГАЛТЕРСКОГО УЧЕТА В СЕЛЬКОМ ХОЗЯЙСТВЕ	669
Розиков Жалил Жалолович	
TOVAR-MODDIY ZAXIRALAR AUDITINI O'TKAZISH TARTIBI.....	678
M.Xayitboyev	

TOVAR-MODDIY ZAXIRALAR AUDITINI O'TKAZISH TARTIBI

M.Xayitboyev

TDIU, "Audit" kafedrası dotsenti, PhD

Annotatsiya. Ushbu maqolada tovar-moddiy zaxiralarning mohiyati va ularni auditorlik tekshiruvidan o'tkazish masalalari yoritilgan. Maqolada tovar-moddiy zaxiralar auditini xalqaro standartlar asosida tashkil etish yo'nalishlari belgilangan. Mualliflar tomonidan tovar-moddiy zaxiralar auditini o'tkazish bosqichlari ishlab chiqilgan hamda mazkur bosqichlarda auditor tomonidan bajariladigan amallar bayon etilgan.

Kalit so'zlar: inventarizatsiya, audit, xalqaro audit standartlari, firibgarlik, muhimlik, audit xavfi, umumiy audit rejasi, audit dasturi.

Abstract. This article discusses the essence of inventories and the key issues related to their auditing. It outlines the directions for organizing inventory audits in accordance with international standards. The authors propose the stages of conducting an inventory audit and describe the specific procedures an auditor must perform at each stage.

Key words: inventory count, audit, international auditing standards, fraud, materiality, audit risk, overall audit plan, audit program.

Аннотация. В статье раскрыта сущность товарно-материальных запасов и рассматриваются вопросы проведения их аудиторской проверки. Определены направления организации аудита товарно-материальных запасов в соответствии с международными стандартами. Авторами разработаны этапы проведения аудита запасов и представлены действия аудитора на каждом этапе.

Ключевые слова: инвентаризация, аудит, международные стандарты аудита, мошенничество, существенность, аудиторский риск, общий план аудита, программа аудита.

KIRISH

Jahon bozorida iqtisodiyotning raqobatbardoshligini oshirishda asosiy e'tibor xom-ashyo va resurslardan oqilona foydalanish, unumsiz xarajatlarni tejash hamda mahsulot tannarxini kamaytirish muhim o'rin tutadi. Iqtisodiyotni modernizatsiyalash sharoitida har qanday xo'jalik yurituvchi subyekt o'z tasarrufidagi tovar-moddiy zaxiralar hisobi va auditini to'g'ri tashkil etishi hamda ulardan foydalanish samaradorligini oshirishi zarur bo'ladi.

Tovar-moddiy zaxiralar auditini samarali tashkil etish orqali xo'jalik yurituvchi subyektlarda mahsulot tannarxini kamaytirish, foyda miqdorini oshirish hamda moliyaviy barqarorlik ko'rsatkichlarining yaxshilanishiga erishish mumkin. Shu bois tovar-moddiy zaxiralar auditini metodologiyasini xalqaro standartlar asosida takomillashtirish muhim hisoblanadi.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Tovar-moddiy zaxiralar auditini o'tkazish masalalari bilan ko'pgina iqtisodchi olimlar shug'ullangan. Bir guruh iqtisodchi olimlarning fikricha, tovar-moddiy zaxiralar xarajat moddalarining muhim qismi hisoblanib, moliyaviy natijalarga sezilarli ta'sir ko'rsatadi. Shu bois buxgalteriya balansida zaxiralar xususida ishonchli ma'lumotlar olish uchun auditning ilg'or usullarini qo'llash maqsadga muvofiqdir [7].

Ruminiyalik iqtisodchi olim Kristina Iovuning ta'kidlashicha, tovar-moddiy zaxiralar buxgalteriya balansida katta salmoqqa ega bo'ladi. Shu sababli tovar-moddiy zaxiralar auditi murakkab jarayon hisoblanadi hamda aynan tovar-moddiy zaxiralar bilan bog'liq operatsiyalar firibgarlikka moyil bo'lgani uchun auditorlik tekshiruvlarida tovar-moddiy zaxiralarning jismoniy holatini aniqlashga alohida e'tibor qaratilishi lozim [5].

Bir guruh AQShlik iqtisodchi olimlar ta'kidlashicha, tovar-moddiy zaxiralar auditida ko'plab usullar qo'llaniladi. Biroq tovar-moddiy zaxiralar auditida eng samarali usul inventarizatsiya bo'lib, mazkur jarayon bevosita auditor ishtirokida amalga oshirilishi lozim [1].

Xitoylik iqtisodchi olimlar X. Vi, X. Vang va Yu. Yanglarning fikricha, tovar-moddiy zaxiralar joriy aktivlarning eng muhim tarkibiy qismi hisoblanadi va auditorlik tekshiruvlarining asosiy obyektlaridan biri bo'lib, auditorning xizmat haqini belgilashda asosiy omil sifatida namoyon bo'ladi [9].

Ammo yuqorida qayd etilgan olimlarning asarlarida tovar-moddiy zaxiralar auditini tashkil etishning metodologik jihatlariga yetarli e'tibor qaratilmagan.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Tadqiqot ishida kuzatish, umumlashtirish, guruhlash, taqqoslash, induksiya, deduksiya kabi usullar qo'llanildi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Tovar-moddiy zaxiralar auditi rejalashtirish jarayonidan boshlanadi. Tovar-moddiy zaxiralar auditini rejalashtirish auditorlik tekshiruvdagi muhim yo'nalishlarni aniqlash imkonini beradi. Auditorlik tekshiruvini o'tkazishga konseptual yondashuv tovar-moddiy zaxiralar auditini o'tkazish uchun asosiy yondashuvlar va bosqichlar ketma-ketligini tanlashga imkon yaratadi.

Fikrimizcha, tovar-moddiy zaxiralar auditining eng muhim bosqichlari quyidagilar hisoblanadi: auditni rejalashtirish; ichki nazorat tizimini (INT) baholash; audit rejasi va dasturini shakllantirish; audit amallarini bajarish; natijalarni rasmiylashtirish.

Tovar-moddiy zaxiralar bilan operatsiyalar auditini rejalashtirish umumiy reja va audit dasturini ishlab chiqishni o'z ichiga oladi. Auditni rejalashtirish va amalga oshirish jarayonida auditor audit o'tkazilayotgan korxona rahbariyatini shubhali deb hisoblamasligi, biroq uni mutlaqo halol deb ham qabul qilmasligi lozim.

Auditorlik tekshiruvlari odatda muddat bo'yicha cheklangan bo'ladi. Shu sababli ijobiy natija olish uchun tekshiruvga puxta tayyorlanish zarur. To'g'ri tayyorgarlik samarali va unumli audit usullarining qo'llanilishiga ishonch beradi, bu esa tekshiruvning muhim vositasidir.

Auditorlik tekshiruvlarini tashkil etishda auditning xalqaro standartlaridan keng foydalanish lozim. Iqtisodchi olim A. Avlukulovning fikricha, aynan auditning xalqaro standartlarini qo'llash audit sifatini oshirishga hamda turli mamlakatlar o'rtasida yagona yondashuvni shakllantirishga xizmat qiladi [2].

Rejalashtirish bosqichida auditorlar "Auditni rejalashtirish va amalga oshirishda muhimlik" nomli 320-sonli AXSga muvofiq muhimlik darajasini hisoblaydi.

Shu o'rinda iqtisodchi olimlarning "muhiqlik" tushunchasiga yondashuvlarini ko'rib chiqamiz. Professor S. M. Vyichkova "muhiqlik" tushunchasi auditda juda muhim ahamiyatga ega ekanini ta'kidlaydi, chunki muhiqlik darajasi noto'g'ri yoki qo'yilgan xatolar hajmini, shuningdek audit hajmi va audit hisoboti shaklini belgilaydi [2]. O'z navbatida professor V. I. Podolskiy auditor muhiqlikning ehtimoliy darajasini o'z professional fikridan kelib chiqib mustaqil hisoblaydi [3].

T. M. Rogulenko va S. V. Ponomarevalarning fikricha, sifat nuqtayi nazaridan auditor tekshirilayotgan korxonaning amaldagi qonunchilikka rioya etishda aniqlagan og'ishlar muhim hisoblanishini hal qilishi lozim [6].

Auditorning muhim xatolarni aniqlash qobiliyati quyidagi omillarga bog'liq: qabul qilingan hisob siyosati va uning qoidalariga muvofiqligi, ulardan chiqish holatlari; ichki va tashqi auditorlar tomonidan aniqlangan jiddiy xatolar ehtimoli; tekshirish vaqti va narxiga doir cheklovlar; auditorning professionalligi va boshqa omillar.

Rejalashtirish umumiy auditorlik rejasini bajarish uchun zarur tekshiruv amallarining mohiyati, vaqti va hajmini o'z ichiga olgan audit dasturini ishlab chiqishdan iborat. Dasturdan auditorlik guruhlar rahbarlari tomonidan auditor yordamchilarini o'qitishda foydalaniladi.

Bundan tashqari, ta'kidlash joizki, moliyaviy hisobotni tekshirish uchun auditorlik rejasini tayyorlash paytida tuziladigan ishchi hujjatlar auditorlik hujjatlarining muhim qismi hisoblanadi.

Tovar-moddiy zaxiralar auditining vazifalariga asoslanib audit tekshiruv rejasini tuzish va zarurat tug'ilganda uni o'zgartirish lozim. Umumiy audit rejasi auditorlik dasturini ishlab chiqishni yo'lga qo'yish uchun yetarlicha batafsil bo'lishi kerak. Unda tovar-moddiy zaxiralar auditini o'tkazish strategiyasi aks etadi. Audit

dasturi rejalashtirilgan amallarni, ularning o'tkazilish vaqtini va audit uchun mas'ul shaxslarni qamrab oladi. Audit dasturiga har bir audit obyektiga oid moliyaviy hisobotlarni tayyorlash, turli sohalar uchun rejalashtirilgan muddatlar yoki audit amallari ham kiritilishi mumkin.

Shunday qilib, rejalashtirish bosqichida audit rejasini tuzishda auditorlar quyidagi omillarni e'tiborga olishlari zarur: tashkilotning faoliyat turlari; risk va muhimlik darajasi; audit amallari doirasi; tovar-moddiy zaxiralar bilan operatsiyalarning ahamiyati; kompyuterda ma'lumotlarni qayta ishlashning zaxiralarga ta'siri; ichki auditning mavjudligi va uning zaxiralar bo'yicha vazifalari; auditorlik xulosasini taqdim etish muddatlari.

Keyinchalik auditorlar auditorlik tashkilotida qabul qilingan buxgalteriya va ichki nazorat tizimlarini moliyaviy hisobotlar shaffofligiga ta'sir etuvchi xatolar ehtimolini aniqlash uchun baholashi kerak. Bunday baholash asosida ichki nazorat tizimini (INTni) testdan o'tkazish, shuningdek audit jarayonining mazmuni va ko'lamini belgilanadi.

INT — moliyaviy va iqtisodiy faoliyatni muntazam va samarali bajarish, aktivlarni saqlab qolish, xatolarni aniqlash, tuzatish va oldini olish, axborotni buzib ko'rsatishni cheklash hamda axborotni o'z vaqtida tarqatish vositasi sifatida korxona rahbariyati tomonidan qo'llaniladigan tashkiliy choralar, usullar va amallar yig'indisidir. INT sifatli moliyaviy hisobotlarning tayyorlanishini ta'minlashni ham nazarda tutadi.

Ichki nazoratni tashkil etish, avvalo, tashkilotning iqtisodiy faoliyat turiga bog'liq bo'lib, ayni paytda boshqa nazorat turlari — audit, soliq va valyuta nazoratlari bilan ham bog'liq. Ichki nazorat, nazoratning boshqa turlaridan farqli ravishda, har bir tashkilotda mavjud bo'lishi va doimiy amal qilishi zarur.

Auditorlik tekshiruvi dalillari — turli manbalardan olingan ma'lumotlar bo'lib, auditor ularni turli usullar asosida o'z fikrini shakllantirish uchun qo'llaydi.

Auditorlik tekshiruvi dalillarni olish usullari — audit amallari bo'lib, ular quyidagilardan iborat: tekshirish, kuzatish, rasmiy so'rov, qayta hisoblash, tahliliy amallar, tashqi tasdiqnoma va qayta tekshirish [8].

Audit amallari auditorlik tekshiruvining dastlabki bosqichida tashkilotning xususiyatlarini tushunish, ushbu faoliyat va birmuncha katta risklar bilan bog'liq moliya-xo'jalik operatsiyalarini aniqlash uchun qo'llaniladi. Auditorlik tekshiruvda mohiyatan auditorlik amallari tekshirilayotgan ko'rsatkichlar darajasida sezilarli o'zgarishlarning sabablarini aniqlash imkonini beradi. Zamonaviy auditorlik tashkilotlari auditorlik amallarini amalga oshirgan holda o'z ixtiyorida turli yo'l va usullarga ega bo'lib, ularni auditorlik tekshiruvi jarayonida yuzaga keluvchi murakkab vaziyatga bog'liq holda qo'llaydi.

Tekshirilayotgan kompaniya faoliyatining xususiyatlarini chuqur bilgan holda audit usullaridan foydalanish auditni imkon qadar tez va samarali o'tkazish imkonini beradi. Fikrimizcha, auditorlik amallarining eng muhim usullaridan biri inventarizatsiya hisoblanadi.

Inventarizatsiyani o'tkazishda quyidagilarni amalga oshirish zarur: hisoblarni kuzatish; chek-varaqni (namunani) to'ldirish va muhokama qilish; inventarizatsiya komissiyasining barcha a'zolari mavjudligini tasdiqlash; inventarizatsiyaning qanday amalga oshirilishini aniqlash (haqiqiy hisoblash, tortish, o'lchash va asboblarni ko'rsatkichlarini olish); inventarizatsiya vaqtida zaxiralarning harakati ustidan yetarli nazoratni ta'minlashga e'tibor qaratish. Inventarizatsiya jarayonida auditor bir xo'jalik operatsiyasi yoki ularning guruhi tekshirilishidan qat'i nazar bir yoki bir nechta amalni qo'llashi mumkin.

Auditorlik tekshiruvi davomida auditorlar inventarizatsiyani o'tkazishlari mumkin, bu esa ularga hisobning ishonchiligi va ichki nazorat tizimining samaradorligini aniq baholashda yordam beradi. Agar auditorlik tashkiloti ichki nazorat tizimi (INT)ning ishonchiligi umuman yoki ayrim nazorat vositalari bo'yicha yuqori sifatda baholasa, auditorlik tekshiruvi tanlovi davomida tekshiriladigan hisob-kitob elementlari sonini o'rtacha chegaraga kamaytirishi mumkin.

Auditor ishinings samaradorligi tekshiruvning tanlangan usullariga, shuningdek aniq belgilangan maqsad va vazifalarga moslashuviga bog'liq. Audit usullari iqtisodiy tahlil usullari bilan o'zaro bog'liqdir. Auditning yakuniy bosqichida audit natijalarini umumlashtirish tavsiya etiladi.

Auditor "Auditni rejalashtirish va amalga oshirishda muhimlik" nomli 320-sonli AXS talablariga muvofiq aniqlangan xato, kamchilik va qoidabuzarliklarni tahlil qiladi. O'tkazilgan tekshiruv materiallari asosida tekshirilayotgan korxona boshqaruvi uchun hamda auditorlik xulosasini tayyorlash uchun hisobot tuziladi. Xatolar auditorlik tekshiruvi natijalari bo'yicha auditor xulosalarining muhim qismini tashkil etadi, biroq ularning asosli bo'lishi talab etiladi.

Auditdagi dalillar sifatida tijorat tashkilotining moliyaviy hisobotlari to'g'riligini tekshirish natijasida olingan ma'lumot manbalari xizmat qiladi. Tekshiruv davomida aniqlangan xatolar, noaniqliklar yoki noto'g'ri ma'lumotlarni ularning muhimligi va ahamiyatiga ko'ra tizimlashtirish lozim. Bunda tekshiruv sifati asosan audit vaqtida qo'llaniladigan auditorlik tartibotlarining soni va mazmuniga bog'liq bo'ladi.

Shunday qilib, biz auditning asosiy bosqichlarini batafsil yoritdik, ulardan tovar-moddiy zaxiralar auditida foydalanish tavsiya etiladi (1- jadval).

1-jadval Tovar-moddiy zaxiralar auditini o'tkazishning asosiy bosqichlari¹

Bosqich	Bosqichning mohiyati
1. Rejalashtirish	"Auditni rejalashtirish" nomli 300-son AXSga muvofiq, auditorlik tashkiloti o'z ishini tekshiruvning samarali tashkil etilishini ta'minlash uchun rejalashtirishi shart. Auditni rejalashtirishda auditorlik amallari hajmi va ularni o'tkazish muddatlari, turli tavsiflarga mufassal yondashuv hamda umumiy strategiyani ishlab chiqish maqsadga muvofiq hisoblanadi.
2. Ichki nazorat tizimi(INT) ni baholash	INTning beshta elementi kesimida ishlab chiqilgan: boshqaruv muhiti; audit o'tkazilayotgan subyekt risklarini baholash jarayoni; axborot tizimi, shu jumladan moliyaviy hisobot; nazorat vositalari monitoringi tanlash.
3. Auditorlik tanlash	"Auditorlik tanlash" nomli 530-sonli AXS talablariga muvofiq shakllantiriladi. Bunda sertifikatatsiyadan foydalanilib, tadqiq etilayotgan operatsiyalar yig'indisini kichik yig'indilarga ajratish lozim.
4. Auditorlik dalillari, ularni olish turlari va amallari	Auditorlik tekshiruvini o'tkazish "Auditorlik dalillari" nomli 500-son AXSda belgilangan bo'lib, u auditorlik dalillarini yig'ish va baholash jarayonini anglatadi. Auditorlik tekshiruvining o'tkazilishi auditorlik dalillarini yig'ish va baholash jarayonini o'zida aks ettiradi. Auditor dalillarni auditorlik amallarini bajarish orqali to'playdi.
5. Aniq bo'lim bo'yicha tekshiruv natijalarini umumlashtirish va yakuniy hujjatni shakllantirish uchun ma'lumot tayyorlash.	Auditorlik amallari natijalariga ko'ra xatolar aniqlanishi, ularning oqibatlari tahlil qilinishi va bajarilgan ishlarning ishonchligi tasdiqlanishi kerak. Tekshiruv natijalari bo'yicha auditorlik hisoboti quyidagilarga muvofiq tuzilishi lozim: 700-son AXS — Moliyaviy hisobotlar to'g'risida fikr hosil qilish va hisobot (xulosa) berish. 705-son AXS — Mustaqil auditor hisoboti (xulosasi)da fikrni modifikatsiyalash. 706-son AXS — Mustaqil auditorlik hisoboti (xulosasi)da tushuntirish paragraflari va boshqa masala paragraflari. 710-son AXS — Qiyosiy axborot: qiyosiy ko'rsatkichlar va qiyosiy moliyaviy hisobotlar. 720-son AXS — Audit o'tkazish jarayonida tekshirilgan moliyaviy hisobotlarni qamrab oladigan hujjatlardagi boshqa ma'lumotlarga nisbatan auditorning javobgarligi.

Shunday qilib, tovar-moddiy zaxiralar auditini tashkil etish va o'tkazish bo'yicha mazkur yondashuv auditning taklif etilayotgan bosqich va usullarining mohiyatini chuqurroq anglash imkonini beradi, bu esa audit xizmatlarini takomillashtirish uchun sharoit yaratadi. Xo'jalik yurituvchi subyektlarda audit bosqichlarini o'tkazish izchilligiga rioya etish auditorlik tekshiruvlari sifatini oshirish imkonini beradi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

1. Olib borilgan tadqiqotlar shundan dalolat beradiki, iqtisodiyot tarmoqlaridagi xo'jalik yurituvchi subyektlar aktivlari tarkibida tovar-moddiy zaxiralar katta salmoqqa ega hisoblanadi. Jahon amaliyotidan ma'lumki, tovar-moddiy zaxiralar bilan bog'liq operatsiyalar firibgarlik holatlariga moyil bo'ladi. Shu bois tovar-moddiy zaxiralarning kirim qilinishi, saqlanishi va sarflanishi jarayonida auditorlik tekshiruvlariga jiddiy e'tibor qaratish lozim.

2. Tovar-moddiy zaxiralardan samarali foydalanish va uning nazoratini tashkil etishda auditning xalqaro standartlariga keng e'tibor qaratish zarur. Auditning xalqaro standartlarini qo'llash orqali tovar-moddiy zaxiralar bo'yicha firibgarlik holatlarining oldini olish va auditorlik riskini kamaytirish mumkin.

3. Tadqiqotlar natijasida tovar-moddiy zaxiralar auditini o'tkazishning beshta bosqichi ishlab chiqildi. Mazkur bosqichlarda tovar-moddiy zaxiralar auditini o'tkazishda qo'llaniladigan auditning xalqaro standartlari keltirib o'tildi. Tovar-moddiy zaxiralar audit doirasida belgilangan tadbirlarning auditor tomonidan to'liq amalga oshirilishi audit sifatining oshishiga va ishonchli auditorlik xulosasining shakllanishiga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

- Andrew Gross, Jamie Hoelscher, Brad J. Reed, Gregory E. Sierra. The new nuts and bolts of auditing: Technological innovation in inventorying inventory. // Journal of Accounting Education. Volume 52, September 2020, 100679
- Avlokulov A. Aligning financial results' audit with international standards in Uzbekistan: comparative and compatibility analysis. // International Journal of Economics, Commerce and Management. Vol. V, Issue 10, October 2017. Licensed under Creative Common Page 67 <http://ijecm.co.uk/wp-content/uploads/2017/10/5105.pdf>
- Аудит: учебник для студентов вузов, обучающихся по экономическим специальностям. / Под ред. В.И. Подольского. – 5-е изд., перераб. и доп. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2011. – С. 99.
- Бычкова С.М. Аудит: пособие / под ред. проф. Я.В. Соколова. – М.: Магистр, 2011. – С. 75.
- Cristina Iovu. Aspects concerning the internal audit of inventories. // Audit financiar, XV, Nr. 2(146)/2017, 276-283 ISSN: 1583-5812; ISSN on-line: 1844-8801

¹ Muallif tomonidan tuzilgan

6. Погуленко Т.М., Пономарева С.В. Аудит: учебник. – М.: КНОРУС, 2010. – С. 97.
7. Sitraselvi Chandren, Santhirasegaran Nadarajan, Zaimah Binti Abdullah Inventory Physical Count Process: A Best Practice Discourse. // International Journal of Supply Chain Management. Vol. 4, No. 3, September 2015
8. Хажимуратов Н.Ш. Акциядорлик жамиятларида молиявий ҳисобот аудитини такомиллаштириш: 08.00.08: Иқтисодиёт фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD) диссертацияси автореферати. Тошкент молия институти. -Т., 2018. -56 б.
9. Xi Wu, Xueqin Wang, Yulong Yang. The puzzling association between inventory and auditor pricing in China. // China Journal of Accounting Research. Volume 11, Issue 4, December 2018, Pages 351-366.

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Zokir ALIBEKOV

Sahifalovchi va dizayner: Oloviddin Sobir o'g'li

2025. № 12

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.

Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: @iqtisodiyot_77

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, @iqtisodiyot_77 telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>